

ÁL-RÁKÓCZIAK ÉS A RÁKÓCZI-KÉRDÉS, A XVIII. SZÁZADBAN

ÍRTA

LUKINICH IMRE

Az 1735-i Péro-féle parasztlázadás keletkezése és lefolyása kétségtelenné tette, hogy Rákóczi személyének és a nevéhez fűződő küzdelmeknek emléke még élénken élt a köznemesség és a parasztság körében. A mozgalmat megelőző időkben kiadott királyi rendeletek által vallási és nemzeti érzelmeiben nyugtalanított nép 1734 körül szinte türelmetlenül várta az öreg Rákóczit, s tőle remélte helyzete jobbrafordulását. Igen tanulságosak erre vonatkozólag azok a tanúvallatások, melyeket 1735 folyamán a hatóságok a Péro-féle lázadás okainak és annak megállapítása végett foganatosítottak, hogy milyen szerepet szánt a parasztság ebben a forradalmi megmozdulásban Rákóczinak. Az egyik parasztvezér, Sebestyén János azt vallotta, hogy azért eskették a jelentkezőket Rákóczi hűségére, mert meg voltak arról győződve, hogy ezzel csak növekedni fog a jelentkezők száma. («Magis augebitur numerus eorum hac ratione.») A vallomások szerint az eskütétel minden egyes esetben akként történt, hogy a jelentkező balkezében egy zászlót tartott, jobbkezének három ujját pedig magasra emelve arra tett esküt, hogy Rákócziért fog harcolni a császár ellen.

Érthető ezek után, hogy a kormány a mozgalom elfojtása után erélyes rendszabályokkal kívánta biztosítani a köznyugalmat. Az egész ország területére kiterjedő vizsgálatok és nyomozások csekély eredménnyel jártak ugyan, mert hiszen a mozgalom földrajzi határai szűkek voltak, de arra mégis elegendőknek mutatkoztak, hogy az esetleges egyéni vállalkozások útját bevágják s azokat, akik a zavaros közviszonyok hangulatát felhasználva, a nép hiszékenységével visszaéltek, ártalmatlanokká tegyék. Így került a budai börtönbe 1735-ben Nógrád megyéből Fodor László, aki Bercsényi Miklós fiának, Lászlónak adta ki magát, s faluról falura járván, menedékleveleket osztogatott a kocsmárosoknak. Ez a Fodor László azt hirdette magáról, hogy ő a magyar szittyák generálisa (generalis Scytharum Hungarorum), aki néhány héten belül kurucokkal fog visszatérni az országba. A bíróság Fodor Lászlót egy évi börtönre ítélte, de azzal a szigorítással, hogy ezen idő alatt az ország különböző helyein a nagy nyilvánosság előtt négyszer kell őt megbotozni. Ugyanezen esztendőben került kézre az a lengyel kalandor is, aki azt híresztelte magáról, hogy Rákóczi Ferenc kisebbik fia, György, s akinek ügye sokáig foglalkoztatta a hatóságokat.

Még 1734. június 9-én történt, hogy az árvamegyei Trsztena helységben egy ismeretlen fiatalember jelent meg, aki ott orvosként szerepelt, s aki a hely-

ség kocsmájának mestergerendájára a bíró és mások szemeláltára krétával a következőket írta fel: «Fuit hic die 9. Junii 1734. G. R. P. T. N. N. I. R. H.» A kérdéses fiatalember felkereste a plébánost is s előtte nyíltan kijelentette, hogy ő Rákóczi fia s felkérte Okolicsányi József árvamegyei alispán számára írott levelének továbbítására. Részt vett egyébként az istentiszteleten is, s miután alamizsnát osztott szét a helység szegényei közt, rövid ott tartózkodás után visszatért Lengyelországba.

A plébános a levelet jelentés kíséretében rövidesen megküldötte az alispánnak, aki a «G. R. P. T.» aláírású zavaros tartalmú levelet a plébános magyarázatai nélkül kétségkívül meg sem értette volna, így azonban értesülvén a tényállásról, intézkedett, hogy mihelyt ez az állítólagos Rákóczi György újból magyar földre lép, azonnal tétessék őrizet alá. Ugyanazon év őszén az ál-Rákóczi valóban megjelent Árva megye területén, s minthogy különben sem volt titlevele, az alispán minden feltűnés nélkül elfogatta, az ügyről az Árva várában 1734. december 3-án és 4-én foganatosított vallatás és tanúkihallgatás adatai alapján haladéktalanul jelentést küldött a helytartótanácsához, amely viszont (1734. december 22) utasításért az udvari kancelláriához fordult. A kancellária rendelkezése akként hangzott, hogy az illető egyént Árva várából Lipótvárra kell szállíttatni s a rendelkezés foganatosításáról szóló jelentést mielőbb fel kell terjeszteni.

Az alispáni jelentés annyiban világosságot derített a homályos ügyre, hogy kitűnt belőle, hogy a fogoly magát az alispán előtt már nem Rákóczi fiának, hanem lengyel főúrnak: gróf Szembek Ignác Mátyásnak vallotta s ez alkalommal is olyanformán igyekezett megmagyarázni a Rákóczi név felvételét, mint utóbb a lipótvári parancsnok előtt tett vallomásaiban. Hogy eredménytelenül, mutatta az 1735. január 7-1 királyi rendelet s a kancelláriának a haditanácsához ugyanekkor kelt átirata is, mely az egész ügy alapos megvizsgálásának szükségességével indokolta a fogolynak Lipótvárra való szállíttatását.

A Lipótvárra szállított fogoly szabályszerű kihallgatása 1735. február 25-én történt, a parancsnok elnöklete alatt összehívott bizottság előtt. A fogoly magát ez alkalommal is gróf Szembek Ignác Mátyásnak, Szembek Kristóf és Jagdniakowsky Katalin fiának vallotta s azt állította magáról, hogy elvégezte a filozófiát, tud latinul, lengyelül, ért magyarul, tótul és franciául; előkelő lengyel és magyar rokonságra hivatkozott, köztük báró Andrássy Terézia Juliannára, kinél az utóbbi években huzamosabb időt töltött s akinél több magyar főúr, mint gróf Zichy Ferenc, gróf Csáky, gróf Barkóczy stb ismeretségét is megszerezte. Elfogatása okául előadta, hogy legutóbb útlevél nélkül jött Árva megye területére s ezért az alispán elzáratta; de nem lehetetlen, — úgymond — hogy szabadsága elvesztésében múlt évi trsztenai szereplése is közrejátszott. Midőn ugyanis a múlt év nyarán Lengyelország felé igyekezett, betért Trsztena község kocsmájába is, ahol őt ez alkalommal egy részeg paraszt Rákóczi fiának nézte s egyenesen meg is kérdezte tőle, hogy

vájjon csakugyan az-e? Ő tréfából ráhagyta, hogy tényleg Rákóczi fia, mire a paraszt elvezette testvéréhez, a község plébánosához, aki előtt újból megismételte a paraszt előtt tett kijelentéseit. A plébános ezek hallatára készen nyilatkozott arra, hogy őt Lengyelországba vezeteti, de írásbeli bizonyítékot kért a tekintetben, hogy valóban Rákóczi fia, hogy azzal az alispán előtt igazolhassa, milyen előkelő vendég útját segítette elő. A plébános csakugyan szerzett számára parasztkocsit, amely két nap alatt Lengyelországba szállította az állítólagos ifjú Rákóczit, aki azután — a lipótvári parancsnok előtt tett vallomása szerint — az ország határain túl leplezetlenül megmondta a parasztnak, hogy ő bizony nem Rákóczi fia.

A vallomást a kancellária nem tartotta kielégítőnek, amiben teljesen igaza is volt, mert annak adatai nem egyeztek a kétségtelenül megállapított tényekkel; így például az állítólagos Szembek előadása szerint a trsztenai eset 1734 elején történt, holott a kihallgatott tanúk egyező vallomása pontosan megjelölte a hónapot, sőt a napot is, 1734. június 8-át; a fogoly tagadta, hogy a trsztenai plébánosnak bármiféle levelet adott volna át, holott a levél eredetije a bizottság kezében volt, stb. Ennek tulajdonítható, hogy a kancellária felsőbb utasításra külön vizsgálóbíróság kiküldését határozta el 1735. március 15-én, melynek elnökéül III. Károly gróf Balassa Pál helytartótanácsi tanácsost, tagjaiul pedig a nyitra- és árvamegyei alispánokat jelölte ki. Még mielőtt e kijelölt bíróság működését Lipótvárt megkezdte volna, a kancellária szükségesnek látta a február 25-i vallomás adatainak tisztázását, főleg abból a szempontból, hogy ez az állítólagos Szembek valóban tagja-e a lengyelországi gróf Szembek-családnak, továbbá, hogy minő összeköttetésben áll báró Andrassy Terézia Juliannával?

A császári ház lengyelországi meghatalmazott minisztere, gróf Wratislaw Ferenc, az 1735. június 10-i királyi rendelet rendelkezéseinek megfelelőleg, úgyszólván postafordultával megküldte a kívánt felvilágosításokat a Szembek-család leszármazási táblájával együtt. Június 26-án Varsóból kelt jelentése szerint a királyi rendelet kézhezvétele után azonnal érintkezésbe lépett a gróf Szembek-családnak Varsóban tartózkodó tagjaival, köztük a kujáviai püspökkel, akik egyértelműen kijelentették, hogy olyan tagja a családnak nincs, akinek atyja Szembek Kristóf, anyja pedig Jagdniakowsky Katalin volna; ismernek ugyan egy Szembek Mátyást, akinek anyja Jagdniakowsky Katalin, ennek atyja azonban nem Kristóf, hanem Ferenc, aki jezsuita lett és Lengyelországban él; szerintük tehát ez a lipótvári fogoly vagy szélhámos, vagy elmebajos. Lubomirsky herceg felemlítette ez alkalommal, hogy nemrégiben Lengyelországban is feltűnt egy alak, aki magát Rákóczi fiának adta ki, s akít a Lesczinszky-pártiak eleinte szívesen fogadtak, utóbb azonban midőn családja napvilágra jutott, kiűzték a maguk köréből.

A kihallgatások alkalmával a gyanúsítottól többször emlegetett Andrassy-féle atyafiság tisztázása is sürgős lévén, a pozsonyi kamara még április 5-én megkereste a szepesi kamarát, hogy báró Andrassy Terézia Juliannával ez ügy-

ben lépjen közvetlen érintkezésbe. A megkeresés csak május 2-án érkezett Kassára, ahonnan még aznap futár indult a zemplénmegyei Rovnára a szükséges utasításokkal s a február 25-i tanúvallatási jegyzőkönyv egy másolati példányával. A bárónő azonban csak május 10-én érkezett vissza Lengyelországból, de még aznap megadta a kívánt felvilágosításokat s a választ a reá várakozó futárral haladéktalanul Kassára küldötte.

A válasz a titokzatos ügyre végre fényt derített. A bárónő jelentéséből ugyanis kitűnt, hogy a kérdéses lengyelnek neve Grabkowsky Ignác, aki anyai ágon távoli atyafiságban áll egyik-másik lengyel főnemesi családdal, s aki anyjára való tekintettel a korábbi években huzamosabb időt töltött a bárónő vejénél, báró Balnál Baligródban, utóbb magánál a jelentést tevőnél is; minthogy azonban folytonosan hazudozott s egyébként sem volt kifogástalan életű, a bárónő kiadta az útját, s azóta tartózkodási helye nem volt előtűk ismeretes. Most azonban, a kamara átírata kapcsán, felhasználta az alkalmat arra is, hogy Grabkowskyt tettének oktalanságára s arra figyelmeztesse, hogy miután anyja szeretetét könnyelműségével már előbb elvesztette, igyekezzék legalább őszinte vallomással és bűnbánattal szabadságát visszanyerve, új életet kezdeni.

A nyomozás adatai, melyeket a kirendelt bíróság természetesen sietett a vádlottal közölni, nem hozták zavarba a leleplezett Grabkowskyt; annyit beismert ugyan, hogy Grabkowskynak is hívják, de vitatta, hogy e mellett jogosan viselheti a Szembek nevet is, mert e két család közös eredetű: az, hogy ő Andrássy bárónő előtt csak Grabkowskynak hívatta magát, még nem bizonyítja azt, hogy a Szembek név használatára nincs feljogosítva; arról sem tehet, hogy a Szembek-család tagjai családjuk leszármazását és elágazását nem ismerik. Egyébként most is hangoztatja, hogy Trsztena helységben Rákóczi György nevét csak tréfából, a kocsmában jelenlevő egyik részeg paraszt kérdésére vette fel, mert látta, hogy a paraszt örömmel hallja a Rákóczi nevet («libenter nomen Rakoczianum audiat»), s mert így azt remélte, hogy könnyen ebben juthat át útlevelel és pénz nélkül Lengyelországba; pusztán ebből az indokból használta e nevet a plébános előtt is; ezt igazolja az az eljárása, hogy akkor, midőn ily módon végre sikerült Lengyelországba eljutnia, a parasztnak a leghatározottabban kijelentette, hogy ő nem Rákóczi fia.

Mindamellett Reviczky János Ferenc koronaügyész, mint a vád képviselője, a felhozott mentségek és magyarázatok után is megállapíthatónak vélte a felségsértés fennforgását, s ezért az 1735. október 25-i tárgyaláson, az esetleges bűntársak kinyomozása végett, javaslatba hozta a tortúra alkalmazását. A kirendelt bíróság azonban, tekintettel a vád alatt álló személy jelentéktelenségére, s arra, hogy Rákóczi György nevét meggondolatlanságból s mintegy a nyomorúságtól kényszerítve, s akkor is csak néhány ember előtt használta, a tortúra mellőzését határozta el, s a vádlottat a már elszenvedett tizenegy hónapi börtön beszámításával, még egyévi, Budán vagy egyebütt kitöltendő sáncmunkára ítélte. Az ítélethez III. Károly is hozzájárult (1736. március 4),

mindössze annyi változtatással, hogy a büntetés idejét az ítélet kihirdetésétől számítandó félesztendőben állapította meg, helyéül pedig Lipótvárat vagy Budát jelölte ki. Grabkowsky csak 1736. októberében szabadult ki a lipótvári börtönből. Magyarország területéről azonban egyszersmindenkorra kitiltották.

A túlzott körültekintéssel letárgyalt per mindenesetre arra mutatott, hogy az udvar nem kicsinyelte a Rákóczi név jelentőségét s tudatában volt annak, hogy a Rákóczi névvel még mindig lehet tömeghatást elérni, jóllehet az öreg fejedelem ekkor már halott volt. Innen van az, hogy a kiküldött bíróság a Grabkowsky-féle vallomás azon tételére, mely szerint a trsztenai tót parasztból valóságos lelkesedést váltott ki a Rákóczi név hangzása, külön vizsgálatot rendelt el annak

megállapítása végett, hogy mi volt az oka a paraszt különös érdeklődésének. Az udvar a Rákóczi nevet egyértelműnek tartotta a forradalom fogalmával s ott, ahol e név valamilyen formában vagy vonatkozásban felbukkant, közvetlenül magának tartotta fenn a döntés jogát s kérlelhetetlenül ítélt. Erre mutatnak az alábbi esetek.

1737-ben a két báró Gombos ellen, 1738-ban pedig az erdélyi református püspök és néhány erdélyi mágnás ellen felségsértési pert indítottak. A vallatások arra mutattak, hogy Rákóczinak és a kuruc emigrációnak emléke még elevenen élt a köztudatban, sőt ható tényező is volt, amit Bécsben is tudomásul kellett venni.

1743-ban a biharmegyei Diószeg községben a megyei törvényszék a lefolytatott tanúkihallgatások alapján halálra ítélte Tasnádi Sebestyén Gábort, aki néhány zaránd- és biharmegyei községben mint Rákóczi, illetőleg Bercsényi kapitánya akart toborozni, mert «felfordul a világ és rebellió léssen». A toborzásnak elég nagy visszhangja támadt, ezért látta szükségét annak a megyei hatóság, hogy a vádlottal szemben szigorúan lépjen fel.

1754-ben Törő Pál, Pető Ferenc és Bujdosó György mezőtúri, illetőleg hódmezővásárhelyi lakosokat halálra ítélték, mert nevezettek «kuruc név alatt» zendülést akartak támasztani és állítólag összeköttetésben állottak «azon hitesegett magyarok»-kal, «akik Törökországban mondattak».

Saint-Germain

Mikor báró Daniel István latinnyelvű önéletrajza 1764-ben megjelent, melyben a 84 esztendő szerző a Rákóczi-korról is megemlékezett, az udvar azonnal elrendelte a vizsgálatot ellene az önéletrajzban található azon kifejezések miatt, hogy «a Rakocziak confoederált státusok» voltak, «a kurucz világ pro libertate universalis» indult meg annak idején és hogy az Isten is kedvezni látszott a Rákóczi-pártiaknak stb. A bécsi kormány utasítására a gubernium a Daniel Istvánnál lévő összes példányokat elkoboztatta, azonfelül elrendelte, hogy a birtokában lévő példányokat mindenki köteles beszolgáltatni, végül pedig a nyomdászt is megbüntették, «ki a gubernium engedelmével azon könyvet kinyomtatta». Dánielt csak magas kora mentette meg a szigorúbb büntetéstől, de így is 500 arany bírságra ítélték.

1774-ben Sopron vármegye jelentette a helytartótanácsnak, hogy a megye területén elfogtak egy Nagy Ferenc nevű szökött katonát, aki a Gyulay Ferenczredből immár negyedízben dezertált s aki Rákóczi neve alatt sok visszaélést követett el. Minthogy katonaszökevényről volt szó, a helytartótanács átíratilag megkérdezte a Generalkommandótól, hogy van-e észrevétele az ellen, hogy Nagy Ferenc ügyében a vármegye törvényesen eljárjon és ítéletet hozzon. A Generalkommando reverzálist kívánt a vármegyétől «de non praeiudicando jurisdictioni militari», egyébként azonban nem emelt kifogásokat a vármegye illetékessége ellen, amely ennek következtében a pert lefolytatta. A tanúvallomások szerint nevezett Nagy Ferenc többek előtt Rákóczi fiának adta ki magát, s azt híresztelte, hogy Mária Terézia már meghalt s helyette most tulajdonképpen egy zsidóasszony uralkodik; négy év leforgása után azonban keleten egy más magyar király fog feltámadni, aki minden alattvalójának adóját egy garasra fogja leszállítani. Nevezett Nagy Ferenc ez alapon, továbbá arra való hivatkozással, hogy ő egy nagy összeg birtokában lévén, minden neki kölcsönzött forintért egy aranyat hajlandó adni, mintegy 600 forintot esalt ki a hiszékeny emberektől, hogy pedig maga iránt nagyobb bizalmat keltsen, egy nagy érmet mutogatott mindenkinek.

A megyei törvényszék Nagy Ferencet kötélhalálra ítélte, az ítéletet azonban Mária Terézia tízévi kényszermunkára változtatta. A büntetést a haditanács rendeletéből Triesztben kellett kitöltenie.

Néhány évvel utóbb, 1781-ben, a Nagyikunok is feltűnt egy ál-Rákóczi. Hódos Ádám lemergi kamarai tisztviselő ugyanis jelentette az udvari kancelláriának (1781. április 13), hogy Nagyikunokban tett legutóbbi utazása alkalmából az árokszállási kocsmáros bizalmasan értésére adta, hogy ismeretlen emberek mindenfelé híresztelik, hogy Rákóczi, miután harminc esztendeig ide-oda bolyongott, ismét feltámadt, hogy ő lesz a magyar király; Rákóczi idáig csak azért késett, mert meg akarta várni Mária Terézia halálát stb. A kancellária József császár utasítására azonnal külön futárt menesztett Almássy Ignác jászkún kerületi kapitányhoz azzal a paranccsal, hogy személyesen lépjen érintkezésbe a bizonyos árokszállási kocsmárossal s igyekezzék a tényállást felderíteni. A nyomozás a következőket derítette ki:

Húsvét előtt két héttel az Árokszállás közelében tanyázó disznópásztorokkal beszélgetésbe eredt három ismeretlen egyén, akik Csány hevesmegyei község felől érkeztek. Egyikük középtermetű, fekete hajú, őszszakállú öreg ember volt, aki azonban rendkívül erősnek látszott; ruházata rongyos kék dolmányból és nadrágból állt, fején magyar süveget viselt, amely tollakkal és egyéb cifraságokkal volt díszítve; nyakáról fekete vászontokba rejtett kard csüngött alá. Kísérője nagyobb termetű, középkorú, de fehérhajú ember volt, aki hasonlóképpen kék ruhát hordott, mely azonban nem volt annyira viselt. A harmadik egy körülbelül tizenhárom esztendő fiú volt. Kölcsönös üdvözlés után az egyik disznópásztor, aki a jövevényeket koldusoknak nézte, az öregnek alamizsnaképpen egy darab kenyeret adott, melyet az elfogadott, s mialatt azt fogyasztotta, azt a kérdést intézte hozzájuk, mi az újság ezen a vidéken? A disznópásztorok azt válaszolták, hogy csak annyit tudnak, hogy a télen sok zivatar történt, mire az öreg azt felelte, hogy ezen zivatarokat ő is végigszenvedte, sőt közben meg is sérült; neki — folytatta tovább — állandóan tizenkét sárkány és tizenkét varázsló áll rendelkezésére s ezért már előre megmondhatja, hogy a nyáron is nagy zivatarok lesznek. De más nagy dolgok is fognak történni; tavasz kezdetén véres háború fog kitörni s ő, az öreg, aki tulajdonképpen Mátyás király egyenes leszármazottja, majd elnyeri a magyar királyi méltóságot; a mostani magyar királynak már személyesen bejelentette igényeit, amikor neki a háborút megizente. A másik, a középkorú, ekkor átvett az öregtől egy pecsétekkel ellátott, nagybetűs pergamentlevelet, melyről egy vegyesen latinul és magyarul hangzó szöveget olvasott le, melyet azonban a disznópásztorok egyike sem értett meg. Ezután ugyanez az ember egy állítólag Jeruzsálemben nyomtatott kalendáriumból azt olvasta ki, hogy mindannak, ami most fog bekövetkezni, már 1777-ben kellett volna megtörténnie, s csak azért húzódott idáig, mert Mária Terézia sokáig élt. Az öreg természetesen biztosította a disznópásztorokat, hogy az ő uralkodása alatt jó dolguk lesz: halála után itt jelenlevő fiatalabbik társa, utána pedig a fiú fog uralkodni. Az öreg ezek után a disznópásztorok közül háromnak apró cédulákat adott át azzal a megjegyzéssel, hogyha majd trónra jut, azok, akik ilyen cédulákat felmutatnak előtte, gazdag jutalomban fognak részesülni. A beszélgetés után a jászdózsai kápolna irányában eltávoztak a nélkül, hogy közelebbi céljaikról nyilatkoztak volna. A nyomozás azt is kiderítette, hogy ez a társaság többhelyt, így Visznek hevesmegyei faluban is megfordult, hol azonban a gyermekek az öreget nevetséges fejdíszje miatt kigúnyolták. Nem is hitt nekik senki a hivatalos jelentés szerint, kivéven a szem- és fültanúként szereplő Iványi nevű disznópásztort, aki a fenti beszélgetést széltiben-hosszában elmesélgette, miért is a falu népe őket gúnyból Mátyás király örökösének, Rákóczi katonáinak csúfolta, kétségkívül azért, mert egyes helyeken Rákóczi-val való azonosságukat hangoztatták és bizonyították.

A nyomozás szálai Rozsnyóig vezettek, hol Császár Jakab személyében megtalálták a «trónkövetelőt», akit természetesen azonnal elfogtak, majd

Árokszállás községbe szállítva, szembesítettek az ottani lakosokkal; az öreg nem tagadott, tekintettel azonban arra, hogy közismert elmebajos volt, szabadon bocsátották. Másik két kísérője, Császár György és annak János nevű fia, egyelőre nem volt letartóztatható, mert tartózkodási helyük ismeretlen volt, az elfogatási parancsot azonban kiadták ellenük. Nem került el a büntetést Iványi disznópásztor sem, aki az öregtől hallott dolgok elhíresztelése miatt szintén börtönbe került; reá vonatkozólag József császár személyesen akként intézkedett, hogy amennyiben katonai szolgálatra alkalmas, soroztassék be, ellenkező esetben szigorú megintés után bocsáttassék szabadon. Rövidebb-hosszabb fogságot szenvedett ez alkalommal több kunszentmártoni lakos is, akik egy gyalogkatonával beszélgettek, «aki is Túrán látta volna Rákóczit», de akik «amiket a gyalogkatonától hallottak», elmulasztották hivatalos helyen megjelenteni.

Keresztési József írja ismert naplójában, hogy 1790 tavaszán, a nagy nemzeti felbuzdulás első napjaiban, újból feléledtek a kuruc nóták. Mikor a szent korona hazahozatala alkalmából Nagyváradon hálaadó istentiszteletet tartottak a püspöki székesegyházban, a templomból kitóduló közönség lelkesítésére «a török sípokban kétféle nóták fűváltak:

1. *Hajj Rákóczi Bercsényi, Vitéz Magyarok vezéri
Hová lettél Bezerédi, Nemzetünknek fényes csillagi, Ocskai.*
2. *Őszi harmat után, Végre mikor osztán
Fújdogál a téli szél (stb)»*

Ez a feljegyzés azt mutatja, hogy a nép, vagy legalább is a nemesség körében nem csökkenő erővel éltek a kuruckori nóták és velők a kuruc hagyományok s mihelyt megszűnt vagy enyhült az országra nehezedő nyomás, az eddig óvatosan rejtegetett kuruc-rokonszenv és együttérzés azonnal megnyilatkozott a nemesi társadalomban. Heydendorfi Conrad Mihály megyesi polgármester is felemlíti Önéletrajzában, hogy ugyanezen időtájban, vagyis a II. József halála után támadt magyar világban egy Nemes nevű háromszéki főkirálybíró a háromszéki székgyűlésen a nagy nyilvánosság előtt elhúzatta Rákóczi kedves táncát és arra nagy lelkesedéssel táncolt is.

A felsorolt esetek igazolják azon korábbi megállapításunkat, hogy³¹ Rákóczi neve és egyéniségének jelentősége a XVIII. század végén sem tűnt el a magyar köztudatból, sőt éppen ellenkezőleg, ható és eleven tényező maradt mindvégig. Nem személyt, hanem eszmét jelentve most már, melyben a függetlenségét szerető magyarság rendületlenül hitt. A bécsi udvar éppen erre való tekintettel szükségesnek tartotta, főleg a Martinovics-féle összeesküvés felfedezése után, a legszigorúbb óvintézkedések alkalmazását. Ezt igazolja az 1797-ben Boronkay Zsigmond ellen megindított vizsgálat is, kit Rákóczi manifesztumának lemásoltatásával és terjesztésével vádoltak.

Míg a XVIII. században külföldön időnkint fel-felbukkant egy-egy alak, vagy család, mely a fejedelemtől, vagy annak György nevű fiától való egyenes

vérségi kapcsolatát vitatta (Stragozzi, Saint Germain), sőt azt igazolni is törekedett, addig nálunk ilyen kísérletre csak a XIX. században akadunk. Az 1843—44-i pozsonyi országgyűlés alkalmával ugyanis Madács (alias Madacsik) András és fia József a következő folyamodványokat terjesztették József nádor, illetőleg a Karok és Rendek elé:

Pozsony, 1844. szeptember 16.

Fenséges Cs. kir. Főherczeg és Nádor!

Nagy Méltóságú Főrendek!

Tekintetes Karok és Rendek!

Valamint tökéletesen meg vagyok győződve, hogy Ő Cs. kir. apostoli Felsége dicsőségesen uralkodó Fejedelmünk a' régi családoknak fényét minden időben fentartani igyekezhvén, végeienyészétét családomnak is nem engedendi, melly a honfiak emlékeztében megmaradott i-ső, 2-dik és 3-dik Rákóczy György és Rákóczy Ferencz Erdei (így!) 's Romai birodalmi fejedelmek által dicső 's fényes lesz, úgy biztosan reményiem, miszerint Cs. kir. Főherczegséged, a Nagyméltóságú Főrendek és a Tekintetes Karok és Rendek családom iránti kegyességök és hajlandóságuknál fogva, annak 150 éves szomorú 's kegyetlen, a bűnhődésére felülről rendelt sanyargatásai után bennem és fiamban a szegénység és szűkölködés iskolájából leendő újabb feltámadására segéd kezeket nyújtani készek leendenek.

†Tiszontagságainkat elősorolni, inellyek engem és elődeimet értek, feleslegesnek tartom; annyi történetileg bizonyos, hogy az én szépapám, a szerencsétlen emlékeztű Rákóczy Ferencz mielőtt számúzetve a honból kiköltözött volna, legkisebb Ádám Josef nevű fíját a bölcsőből kivételé 's egy hozzája hív személynek neveltetés végett átadatá. így történt, hogy ez Szepes Vármegyének Hadusfalu helyiségében alatomban felneveltetett, ezután pedig házasságra kelvén, Ádám nevű figyermeket maga után hagyván, meghalálozott. Ennek fia András az én Nagyapám volt, ki szinte Hadusfalván élt, az én Apám András mindazáltal már Lőcse városában lakott, szintűgy mint én.

Hogy az én nemzetségemnek minden viszonyai 's helyzete, valamint az én 's gyermekeimnek létele más hosszabb 's leginkább azon időtől fogva, mellyben az én fiam Josef viselt Madács vezetéki nevének megigazítását követieit, Ő Cs. kir. apostoli Felségének esméretesek voltának, 's az én Rákóczi Ferencz fejedelemtől származásomat bebizonyító irományok és bizonyítványok Ő cs. kir. apostoli Felségének kezeinél legyenek, bizonságául szolgáljak azon szerencsés körülmények, mellyek az én fiamat Josefet Bécs fővárosában tartózkodása ideje alatt kísérték, 's mellyek egyszersmind kétségtelessé teszik azt, hogy azon adománylevél, melly a nevezett fiam részére már is kiadva volt, ez ideig Isten tudja mi okból visszatartóztatott.

Ezen környülállásokban ne hogy örökösseim iránt tovább is háládatlannak látszassak: Cs. kir. Főherczegséged, a Nagyméltóságú Főrendek és a Tek. Karok és Rendek előtt alázatosan esedezni bátorodom, miszerint Ő Cs. kir. apostoli Felségéhez, legkegyelmesebb urunkhoz azon kérelemmel járulni méltóztassanak, hogy Ő Felsége Rákóczy Ferencz fejedelemnek a Vatikánba letett végintézetét, úgy nem különben Albrecht Szász Herczeg Ő Fenségének végrendeletét énnékem hiteles másolatban kiadatni, 's e mellett engem Nemzetségembeni jogaimba, mellyeket a honban mint kisdéd benmaradó 's örökösivel O Cs. kir. Felségéhez mindég hív Rákóczy Ádám nem is veszíthet el, kegyelmesen visszahelyeztetni kegyeskedjék.

Ki egyébiránt magamat 's gyermekeimet Cs. kir. Főhercegséged, a Nagyméltóságú Főrendeknek 's a Tekintetes Karok és Rendeknek kegyeibe ajánlott, megkülönböztetett tisztelettel maradok Pozsonyban. 1844-k évi Sept. 16-kán. Cs. kir. Főhercegségednek,
 a Nagy Méltóságú Főrendeknek
 és a Tekintetes Karok és Rendeknek
 alázatos szolgálja
 Rákóczy András
 Brdély Ország és a Szent Római
 birodalom fejedelme.

2.

Pozsony, 1844 szeptember iy.

Fenséges Császári Királyi Örökös Fő Herczeg Országunk Nádora. Nagy Méltóságú Főrendek és Tekintetes Karok és Rendek!

Azon viszontagságoknak, mellyek 1. 2. és 3. Rákóczy György (így!) és Ferencz a, Római Sz. Birodalmi és Erdélyországi Herczegek örököseit érték, hosszú sorrali előadásával Fenségednek 's a' Fő Méltóságú 's Tekintetes Rendeknek alkalmatlankodni nem akarván, csak annyit mint bizonyost említek meg, hogy Rákóczy Ferencz ősapám, mielőtt az országból száműzetett, Ádám József csecsemős fiát, titokban nevelendőt biztos kezekre bízván, történt, hogy ezen csecsemő Tekintetes Szepes Megyében kebeleztetett Hadusfalu Helységibe Madács vagyis Madacsek felvett név alatt neveltetett, 's később megházasodván, ezen házasságból szintén Ádám nevű fia született, ettől származott András nagyapám, ettől pedig más András, az atyám. Kik mindnyájan kivéve az atyámat 's engemet, Hanusfalván laktak.

Hogy Rákóczy Ferencztől leszármazásomat kimutató oklevelek 's Irományok Ő Felsége legkegyelmesebb Urunk kezeinél vágnak, sőt hogy családomnak viszonyai Ő Felsége előtt tudvák, azt kétségkívülivé teszik sok, de leginkább azon kedvező körülmények, mellyekben Bécsben mulató József fiam egy ideig részesült, mellyek egyszersmind kezeskednek arról, hogy Ő Felsége azon balsors 's viszontagságokon, mellyek közt szerencsétlen családom 150 esztendő óta szünetlen hanyattatik, megindulván, engemet fiaimmal együtt a' vég elpusztulástól megmenteni, 's mostani elhagyatottságból családom hajdani dicső állására kiemelni hajlandó léssen.

Fájdalommal megértvén azonban, hogy József fiam az ön megtagadásával óhajtott és kereset céljától elesett, mivel valóságos leszármazásomat és jussaimat érdeklő minden okleveleket kezeimhez kapni 's gondjaikat magam viselni óhajtanám, ezekhez pedig leginkább a' Rákóczy Ferencz által tett, Vaticanumba létező 's a' titokban 's felvett név alatt neveltetett Rákóczy József Ádám eránt tökéletes felvilágosítást nyújtó, valamint Albrecht Szász Országi Herczeg által tett 's családom részére nevezetes hagyományt rendelő, egyszersmind pedig leszármazásom eránt felvilágosítást nyújtó végrendeletek tartoznának: ennélfogva Fenséged 's a Fő Méltóságú 's Tekintetes Rendek előtt alázatosan esedezem, miszerént hathatós közbenjárásukkal Ő Felségéhez az eránt járulni kegyeskednének, hogy Ő Felsége Rákóczy Ferencz 's Albrecht Szász Országi Herczeg által tett végrendeleteket nekem, mint maga Ő Felsége 's a' Főméltóságú Magyar Kir. Udvari Cancellária (hol részemre 's József fiam részére az Adomány Levél már is kiadva volt, de máig visszatartatik) tudomásukra valóságos Rákóczy Ferencz utódának párban kegyelmesen kiadatni, egyszersmind pedig a' törvényszerint netalán illetető jogaimba engemet visszahelyeztetni, 's így legfelsőbb kegyelmét egy megtántorodott ugyan, de végső sarjadékában az uralkodóház eránt a' leghódolóbb jobbágyi hűséggel viseltető családdal éreztetni méltóztassék.

Ki egyébiránt Fenséged kegyelmébe 's a' Fő Méltóságú 's Tekintetes Rendek magas kegyeibe alázatosan ajánlott öröklők.

Pozsonyban 1844-ik évi September 17-én

Fenségednek 's a' Főméltóságú Rendeknek 's a' Tekintetes Karok és Rendeknek

alázatos szolgája

Vadászkerti idősb Rákóczy András

Római Sz. Birodalmi 's Erdély országi

Herczeg.

3-

Pozsony, 1844 szeptember ig.

Tekintetes Karok és Rendek!

Midőn tavaly novembertől fogva folyó esztendei egész September 12-ikig Bécsben tartózkodtam, nem csak oklevelekkel és Iromány okai, hol leginkább a' Rákóczy Ferencz. Romai Sz. Birodalmi és Erdély Országi Herczeg Ős apám által tett és Romában Vatica numba létező, mint nem különben Fenséges Albrecht Szász országi Herczeg által tetés családóm részére nevezetes 3 millió p. forintot felől haladó hagyományt rendelő végrendeletek és a' Nagy-Méltóságú Gróf Csáky családi Levéltárból kivett és genealis Deduci tiomról felvilágosítást nyújtó irások tartoznak, de külön mód által is, melly C) Császár-Királyi Felsége és az egész Császári Királyi Magas Udvar meghatározott volt, a' Fenséges Rákóczy Ferencz Herczegtől származásom az ő Császári Királyi Felsége és az egész Császári Magas Udvar tudtára kimutattva és bebizonyítva van, sőt a' mellet is, mert kitett és meghatározót feltételeknek, mellyekre csak honorum et jurium praedecessores meos de lege respicientium, legatique per Serenissimum Dominum Saxoniae Ducem Albrechtum pro parte domus et familiae meae testamentaliter facti extradatio et recuperatio, sed corona victoriae et premii in sponsa ex altissima aula imperatoria megkötve voltak, eleget tettem és ezeket a' feltételeket minden oldalról az egész Császári Fenséges Udvar és Bécs fő Városának tudtára betelyessedtem, mind a' Tisztségeket, Honores és a' Jusaikat, mellyekkel Rákóczy Ferenc Herczeg Ősapám élt, megnyertem és sajátaimnak tettem, úgy hogy ezek most már (exceptis in sensu legum patriarum amissis) proprietatem meam et familiae meae indubiam cum supraattacto legato constituant.

Minekutána azonban adig taceo de indignissimo tractamento Viennae experte et directe in mei Vienna abactionem et taliter premiorum emeritorum denegationem praedelecto, taceo item de juribus, mellyek eránt egy részbe itt sub /. párban mellékelt Folyamodást az Ő Fenséges Császári Királyi Örökös Fő Herczeg Magyar-Országi Nádorához, Nagy Méltóságú Fő Rendek és a' Tekintés Karok és Rendekhez az édes Atyám Rákóczy időbbs (igy!) András Római Sz. Birodalmi és Erdély-Országi Herczeg benyújtót, nem is a' Kegyes Királyi meghívó Levelet (ben. Regales) a' mostani Ország Gyűlésre kaptam,, tehát a' Tekintetes Karok és Rendekhez előtt aval az alázatos kérései esedezem, Ő Császári Királyi Fenséged ara megkérni, hogy Ő Felsége az én megtagadásával megnyert Jusainak és leginkább a' fentemlített hagyománynak kiadását kegyesen elrendelni és engemet a' mostani Ország Gyűlésre is meghívni K. méltóztassék.

Ki egyébiránt Tekintetes Rendek magas Kegyeibe alázatosan ajánlott öröklők. Pozsonyban 1844 Esztendőben. 19. Septembris.

Tekintetes Karok és Rendeknek

alázatos szolgája

Vadászkerti Rákóczy Josef mp. Romai

Sz. Birodalmi és Erdély Országi Herczeg.

Kívül: Tekintetes Karok és Rendekhez alázatos folyamodása bentnevezetnek.

Ez iratokból kitűnik tehát, hogy a folyamodók családjuk őseitől II. Rákóczi Ferencnek egy állítólagos Ádám József nevű fiát tekintették, akit a Lengyelországba induló fejedelem a szepesmegyei Hanus- (Hadus-) falván lakó egyik hívének gondviselésére bízott s aki azután felnevelkedvén, «Madács, vagyis-Madacsek felvett név alatt» családot alapított, melynek egyenes leszármazottai a fentebb közölt folyamodvány szerzői is.

Bár a folyamodók bizonyos önérettel hivatkoznak okleveles történeti adatokra, melyek részint a vatikáni, részint más levéltárakban őriztetnek, II. Rákóczi Ferentől való leszármazásuk a mesék országába tartozik. A folyamodók egyike által felpanaszolt rideg bécsi elutasítás is csak természetes következménye volt ezen egyáltalában nem vitatható ténynek. Mindaz, amit Rákóczi családi viszonyairól tudunk, teljesen kizárja annak a lehetőségét, hogy Rákóczinak 1711-ben «csecsemős fia» lehetett volna, hiszen feleségétől 1706-tól kezdve a körülmények alakulása következtében külön élt; ha pedig természetes gyermekre gondolnánk, erről a fejedelem az ő megrázó őszinteséggel megírt Vallomásaiban bizonyára megemlékezett volna.

Hadusfalun egyébiránt Madács vagy Madacsek nevű nemesi család nem mutatható ki. A szepesi «tíz lánzsások széké»-hez tartozó ezen községben a XVI. és XVII. században éltek ugyan Madácsiak, de ezeknek kapcsolata a kérdéses Madács- vagy Madacsek-családdal nem igazolható. Hadusfalván lakó Madács- vagy Madacsek-családról a XVIII. század nagy összeírásai sem tesznek említést, csupán Lőcse városnak 1828. évi összeírásában fordul elő Madacsik András neve. Mindez arra mutat, hogy a családnak alig volt jelentősége s így a folyamodók személyére vonatkozó adatok összegyűjtése sem volt indokolt. Egyébiránt Madács József 1845. március 27-én Pozsonyban elhalálozván, úgy látszik, benne ez a család is kihalt.

Befejezhetjük ezt a vázlatos sorozatot annak a ténynek felemlítésével, hogy az Alföld parasztságának emlékezetében még a XIX. század negyvenes éveiben is élt Rákóczi emléke. Adatunk van pl. arról, hogy 1840-ben két debreceni legátustól azt kérdezte egy öreg írástudatlan sárréti pásztor, hogy vajjon mikor jön vissza Rákóczi? Kétségtelen, hogy ennek az öreg pásztornak kérdezősködésében a magyar népnek állhatatos Rákóczi-váro lelke nyilatkozott meg, mely a XVIII. századbeli emlékekben gyökerezett ugyan, de még mindig élt. S ez a lényeg. A XIX. század romanticizmusa ezért teremthetett oly könnyen egy általános és mély Rákóczi-kultuszt.